

MED LOKET MOT FRAMTIDEN
Om unga arbetarklassmän:
invandrare, EU och massmedier

Dino Viscovi

ARBETSRAPPORT NR 54

1995

ISSN 1101-4679

Tack!
Mats Trondman
Andrejs Ozolins
& Wahlgrenska stiftelsen

Innehåll

1. INLEDNING.....	1
2. SCENARIOTS RIMLIGHET.....	3
3. LEGITIMATIONSPROBLEM.....	5
4. MASSLOJALITET I FARA?.....	8
5. TILL EMPIRIN!.....	9
5.1 Klassindelning.....	10
5.2 Statistiska bearbetningar.....	11
5.3 Rasism och främlingsfientlighet.....	13
5.4 EU-frågan.....	15
5.5 Medieanvändning.....	17
6. DISKUSSION.....	23
Noter.....	25
Referenser.....	27

1. Inledning

Mats Trondman pekar i sin projektansökan *Folkhälsan, risk-samhället och framtidsscenarioets förlorare* (1994) ut ett väldigt viktigt och angeläget forskningsområde.

Det handlar om de unga arbetarklassmännen på landsorten, som på många sätt tycks gå en mörk framtid till mötes, när jobben försvinner och tjejerna flyttar till stan, när själva grundbetingelserna för deras delaktighet i samhällsgemenskapen rycks undan.

Vi ser i krisen inte bara en tillfällig konjunkturedgång som råkat drabba just arbetargrabbarna ovanligt hårt, skriver Trondman, vi kan skönja en genomgripande förändring av hela industrisamhället:

”Det kan visa sig att vi bevittnar en ny strukturomvandling som tar oss in i en ny samhällsformation, som inte kommer att kunna erbjuda plats åt stora delar av generationen av unga arbetarklassmän från det svenska småstadssamhället.” (a.a s 9)

Mycket talar för att det senindustriella samhället inom överskådlig tid inte behöver de folkliga klasserna för att klara produktionen. Framtidens branscher brukar betecknas som ”kunskapsintensiva”, och kräver högt utbildad arbetskraft. Med andra ord får människor som sorterats ut redan i grundskolan eller de som väljer de praktiskt inriktade gymnasieprogrammen svårt att hävda sig när marknaden inte längre frågar efter muskelkraft och skötsamhet.

Förändringen tycks inte gynna de unga arbetarklassmännen, i synnerhet inte de på landsorten, (vilket skall fördjupas i nästa avsnitt).

I flera studier har Mats Trondman (Trondman 1989, 1993, Jönsson, Trondman, mfl 1991) ägnat sig åt ungdomars olika livschanser och framtidsmöjligheter.¹ De visar med all önskvärd tydlighet att livschanserna är ojämnt fördelade mellan klasserna. Akademikerbarnens *objektiva livschanser*, dvs deras relativa ekonomiska välstånd, utbildningstraditioner, ”problemfria” skolor och tillgång till etablerad kultur, såväl som deras *subjektiva livschanser*, en god självbild och en syn på framtiden som full av möjligheter, bestämmer dem till ledande positioner i samhället, medan arbetarbarnen utifrån sina helt skilda existensbetingelser oftast ”väljer” samma bana som sina föräldrar, dvs lågstatusyrken inom industri, omvårdnad och handel. Men något verkligt självständigt, val tycks det inte handla om, utan snarare ett bittert accepterande av ett öde, som i följande repliker:

”Trondman: Vad tänker du gör efter nian?
Pelle: Ah...det blir väl verkstan
Trondman: Och sen då?
Pelle: Ah...det blir väl ’bruket’
Trondman: Hur länge har du tänkt på detta?
Pelle: Det har man väl alltid gjort.”

(Trondman, 1991:103)

”Det som dugt i årtionden, duger väl för mig med. Det blir väl bruket till sist”, är den underliggande, uppgivna tanken i många intervjusvar.

Klassreproduktionen fortgår. Arbetarklassbarnen accepterar att de hamnar på bruket till sist, även om det känns svårt.

En stark indignation över detta har inte saknats i Trondmans rapporter. Vi får inte, skriver han i *Den panerade grytlappen*, 1991, acceptera ”att dessa killar skall bli vid sin läst”. (s 107)

Att det goda samhället skall ge alla människor någorlunda lika livschanser, och inte bara återskapa gamla klasstrukturer, är en tydligt uttalad ambition i hela hans projekt.

Men under det 80- och begynnande 90-tal som studierna kommit till har mycket förändrats. Samhället fostrar visserligen fortfarande lönearbetare med benägen hjälp av arbetarbarnen själva, men nu kan det inte ”bli bruket till sist”. Ty arbetsmarknaden verkar inte behöva dem i samma omfattning som förut. ”Den möjlighetsstruktur som tidigare erbjöd unga arbetarklassmän i industridominerande småstadssamhällen en plats i livet har redan börjat förfalla.” (Trondman, 1994: 20)

Vi står inför en situation där en för industrisamhället oundgänglig grupp kan komma att marginaliseras, där samhällsbärarna blir barlast.

Själva utgångspunkten för det här arbetet är frågan: vad händer när de människor som fostrats till lönearbete börjar upptäcka att samhället inte behöver dem? Kan det rentav vara rimligt att tala om ett begynnande legitimationsproblem?

Men innan vi går vidare med det måste vi pröva scenariots rimlighet. Vet vi att jobben försvinner – och har tjejerna börjat flytta in till stan?

2. Scenariots rimlighet

Det är inte särskilt svårt att finna stöd för att en struktur-
omvandling ägt och äger rum,² och att denna i hög grad be-
rör unga arbetarklassmän.

Strukturuomvandlingen är ett internationellt fenomen och
omfattar hela den industrialiserade delen av världen (se t.ex
Furåker, 1991, Laestadius, 1986).

De senaste decennierna har inneburit en stadig minsk-
ning av antalet industriarbetare, till förmån för tjänste- och
servicesektorn som vuxit. Effekterna har länge varit synliga
på kontinenten i form av en konstant, åtminstone tioprocent-
tig, arbetslöshet. Tjänstesektorn har inte kunnat fylla ut det
tomrum som skapats av en allt effektivare industriproduk-
tion.

Sverige har i många avseenden varit ett undantag, fram-
förallt när det gäller sysselsättningen. En mycket långtgående
arbetsmarknadspolitik och en betydande offentlig sektor har
hindrat ett fullt synligt genomslag av strukturuomvandlingen.

Men 1990-talets internationella lågkonjunktur och en allt
mer internationaliserad ekonomi har gjort det svårt för väl-
färdsstaten att motverka marknadens dysfunktioner. Sve-
rige är inget undantag längre och har fått en arbetslöshet på
kontinental nivå.

De största minskningarna i sysselsättningen, både totalt
och procentuellt, har skett inom bygg- och industrisektorn,
visar Margit Strandberg i *Männen drabbas hårdast* (1993),
där arbetslösheten legat på en nivå kring tjugo procent de
senaste åren³. *Det är alltså arbetarklassmännen som varit
värst utsatta*, eftersom den offentliga sektorn med typiska
kvinnoyrken ännu inte minskat i samma omfattning. (a.a)
*Därtill har yngre generellt drabbats hårdare än äldre, och
landsorten hårdare än städerna.* (Osugn. artikel: Valfärds-
bulletinen, 1994:3)

Med andra ord är de vi kallat framtidsscenariots förlorare
redan en av krisen hårt ansatt grupp, (om än inte i lika hög
grad som flyktingar och vissa invandrargrupper).

Men det verkligt stora problem vi står inför är att inte ens
konjunkturuppgångar inom överskådlig kan tid lösa den nu-
varande situationen. Strukturuomvandlingen kommer att fort-
gå, och människor kommer att ställas utanför arbetsmark-
naden, även om hjulen snurrar fortare. Industrin talar all-
mänt om att betydande volymökningar är möjliga med *nu-
varande* personalstyrka och teknikkapacitet.

Framtiden är inte arbetarklassmännens – i synnerhet
inte de på landsorten – ens om tiderna blir goda, hävdar

"framtidforskarna" Lars Olof Perssons och Sten Axelsson:

"För det första kommer försörjnings- och karriärmöjligheterna på det tjugotal större arbetsmarknader som omfattar cirka två tredjedelar av Sveriges befolkning att utvecklas i kontrast mot de snäva villkoren på de lokala arbetsmarknaderna *i de mer än hundra småkommunerna runt om i landet*. För det andra kommer *uppdelningen mot två olika segment av arbetsmarknaden* att fortsätta; dels ett tunt skikt av högutbildade med kreativa och välbetalda kunskapsyrken, dels ett brett skikt som består av *.../korttidsutbildade*. (Mina kurs. [DV] Persson/Axelsson, 1994: 23)⁴

De nya arbetena är kunskapsintensiva och de skapas i kunskapsintensiva områden: kring storstäderna och runt universitetet. Persson och Axelsson skriver vidare att vi oundvikligen bygger upp "en pool av aspiranter för de lågkvalificerade, tillfälliga och lågavlönade jobben på framtidens arbetsmarknad". (a.a, s 23) Arbetsmarknaden kommer sannolikt att "amerikaniseras", dvs vi får en tydligare polarisering mellan stad och land, mellan högutbildad och lågutbildad, och kanske främst mellan varaktigt anställda och tillfällighetsarbetande.

Personalreserven är den troligaste framtiden för vår grupp, vilket innebär en betydande social deklassering.

Sammanfattningsvis kan vi säga att lågkonjunkturen och den framtid vi går till mötes har drabbat och kommer att drabba:

1. landsorten hårdare än städerna.
2. *möjligen* män hårdare än kvinnor
3. unga hårdare än äldre
4. lågutbildade hårdare än högutbildade.

Än en gång, de unga arbetarklassmännen på landsorten är inte framtidsscenarioets vinnare. Redan hårt utsatta tycks de gå en mörk framtid till mötes.

Men hur var det med flickorna, flyr de landsorten? I projektansökan skriver Trondman (1994) att de unga kvinnorna flyttar från landsorten i högre grad än männen, vilket gör att de viktigaste betingelserna för de unga männens delaktighet i samhället – familj och arbete – rycks undan. Detta stämmer om man tittar lokalt. I exempelvis Karlskrona, som i och för sig är en stad, men å andra sidan belägen i ett typiskt krisområde, är underskottet på kvinnor mellan 25 och 29 år hela 17 procent. (BLT: 941213).

Men bland *alla* småkommuner, vilket främst avsågs, kan

inte denna tendens iakttas.

Jag har slumpmässigt dragit 30 av de hundra småkommunerna och kontrollerat könsfördelningen för 1993 i åldersintervallet 15-29 år, och funnit att den genomsnittliga fördelningen män/kvinnor är 47/53, vilket skall ställas mot rikets 49/51 i motsvarande åldersgrupp. (SCB)

3. Legitimationsproblem

"Individer – framtidens humankapital – kan ställa samhället till svars för uteblivna löften och möjligheter. Att spela lotto med individer har sina risker – och det är dessa risker som Habermas legitimations-teori ytterst handlar om."

(Bertilsson/Eyerman, ur Habermas, 1984: 35)

Arbetarkillarna väntar sig åtminstone ett industriarbete av livet. Bruket är inte drömmen precis, men går an. "Det har ju räckt förr, åt både mor och far." Men om den möjligheten nu rycks undan – vad händer då? Tanken på ett groende misstro mot samhället ligger nära till hands. Det kan rentav vara rimligt att tala om ett växande *legitimationsproblem*.

Legitimationsbegreppet är hämtat från Jürgen Habermas *Legitimationsproblem i den moderna staten* (ur *Den rationella övertygelsen*, sv. övers. 1984), och skall i det här arbetet användas mycket enkelt och pragmatiskt.⁵

I korthet menar Habermas med legitimitet att ingen statsmakt i längden kan äga bestånd om dess maktutövning inte erkänns av flertalet medborgare. Den moderna välfärdsstaten, liksom tidigare samhällsformer, kräver legitimation i form av *masslojalitet*.

Legitimiteten skall inte uppfattas ensidigt idealistiskt, t.ex att det skulle räcka med att rätt sorts normer råder i samhället, spridda genom uppfostran och skola, för att hålla det samman. Legitimiteten måste också upprätthållas genom att staten utför de funktioner som medborgarna förväntar sig av den och tar för givet. I vårt samhälle räknar vi t.ex med att välfärdsstaten skall garantera oss sjukvård, ge oss en dräglig pension, hålla ett skolväsende av hygglig kvalitet, osv. Om detta *inte* sker riskerar masslojaliteten att brytas. Men *när* det sker tillförsäkras lojaliteten, och normerna återskapas.

Normer och funktioner står på så sätt i ett ömsesidigt beroendeförhållande.

Masslojaliteten gäller bara förhållandet mellan medbor-

gare och stat, skriver Habermas: "Multinationella bolag, eller världsmarknaden, är inte kapabla till legitimation" (a.a s 126).

Därmed inte sagt att ekonomin kan lyftas bort ur samhällsanalysen, snarare är det så att hela välfärdsstaten bygger på någon form av acceptans eller välvilja från marknadskrafterna, vilket vi skall se med utgångspunkt från följande analysmodell, konstruerad av sociologerna Margareta Bertilsson och Ron Eyerman:

HANDLINGSSYSTEM

1. ekonomisk nivå
2. politisk-administrativ nivå
3. legitimationsnivå
4. motivationsnivå

KRISTYPER

- inflation, brist på investeringsmedel
- skatte-, arbetsmarknads-, social- och hälsopolitik
- medborgarnas masslojalitet
- individuella kriser – alkoholism, sjukdom, osv

(Ur förordet till Habermas, 1984: 31)

Den översta nivån utgörs av marknaden – låt oss fortsättningsvis kalla den kapitalet – och den andra av det vi här kallat staten eller välfärdsstaten

Det råder alltså, menar Habermas, en "överenskommelse" mellan välfärdsstat och kapital, eftersom de offentliga utgifterna kräver kapitalets stöd; företagen flyttar inte utomlands eller lägger ner bara för att de beskattas. I gengäld garanterar staten kapitalet relativt stor handlingsfrihet, och ser till att systemdysfunktioner motverkas. Tillfälliga konjunkturbedgångar skall inte leda till massarbetslöshet, sociala motsättningar bör hållas tillbaka med viss reformpolitik, misslyckade bankspekulationer skall inte leda till havererade privatekonomier, vilket kunde blivit följderna av den senaste bankkrisen, och så vidare.

Kort sagt, välfärdsstaten, eller den borgerliga staten, som Habermas skriver i sammanhanget " /.../ måste söka fånga upp de i det ekonomiska systemet inbyggda konflikterna, och såsom institutionaliserad fördelningskamp infoga dem i det politiska systemet. *Där detta har lyckats, har den moderna staten antagit formen av socialstatlig massdemokrati.*"

(Min kurs. [DV] Habermas, a.a s 141.)

Än en gång, normer och funktioner återförsäkras varandra.

Som modellen antyder kan det inträffa kriser på flera olika nivåer, men isolerade kriser kan balanseras genom bibehållen stabilitet på övriga nivåer. Välfärdsstaten tar, som vi sett,

hand om kapitalets brister och kan på så vis legitimera systemet. Men inte heller en regeringskris behöver betyda att masslojaliteten bryts. Det kan tvärtom stärka den, eftersom en svag regering kan få svårt att garantera systemets funktion, och dessutom manifesterar krisen medborgarinflytandet: Utan folkets stöd, ingen makt!

Därmed inte sagt att staten och samhället klarar av att reglera alla förändringar.

”En legitimationskris av mer djupgående karaktär skulle /.../ vara vid handen om en konflikthård drabbade både systemnivån (utbytet mellan ekonomi och politik) och den *sociokulturella* livsvärlden med implikationer för individernas motivationer och identiteter.”
(Bertilsson/Eyerman, ur Habermas, 1984: 33)

Som exempel på en djupgående kris som omfattar systemets alla nivåer ända ner till individens motivationsnivå nämner Bertilsson och Eyerman 70- och 80-talets Polen. Den polska revolten berodde på att det politiskt-administrativa systemet inte förmådde tillhandahålla medborgarna nödvändiga tjänster – och varor – vilket ledde till att medborgarna i sin tur inte återskänkte systemet dess nödvändiga ”inputs”: arbete, konsumtion och följsamhet.

I sista hand påverkar krisen även individernas motivation, vilket kan tänkas ta sig i uttryck i olika flyktbeteenden som alkoholism, sjukskrivningar och depressioner.

En verkligt djup kris kännetecknas av att de olika systemen frikopplas från varandra, och alla självreglerande funktioner upphör. Samhället blir omöjligt att manövrera och kontrollera, både för styrande och styrda. Att även den beskrivningen har stöd i det polska exemplet torde vara självklart.⁶

Kan det vara rimligt att tala om legitimationsproblem i Sverige på 90-talet?

Nej, självfallet inte av lika djupgående karaktär som i det polska totalitära systemet. Men möjligen kan det vara rimligt att tala om tendenser i den riktningen när välfärdsstaten försvagas, åtminstone i hårt utsatta grupper med dåliga framtidsutsikter – som de unga arbetarklassmännen på landsorten.

4. Masslojalitet i fara?

Den svenska välfärden har byggts i samförstånd mellan storindustri och socialdemokrati, brukar det heta, och det ligger en hel del i det.⁷ Men det är viktigt att påpeka att det i första hand inte rört sig om ett idémässigt samförstånd, utan snarare om en intressegemenskap. Välfärdsstaten har varit lönsam och helt nödvändig för industriell och ekonomisk utveckling. Folkrörelsernas krav på rättvisa och bättre materiella villkor har därigenom sammanfallit med industrins behov av välutbildad och välmående arbetskraft. (Dahlkvist, 1975)

Men nu har vi genom strukturomvandlingen hamnat i ett läge där alla inte längre behöver delta i produktionen, och därmed bryts också samförståndets grundförutsättning. "Välfärden är inte längre bra för ekonomin", hävdar industrin, "vi har levt över våra tillgångar", och har inte längre råd med samma offentliga service i sjukvård, åldringsvård och stöd till barnfamiljer.

Kapitalets välvilja har försvunnit. Företagen låter sig inte beskattas på samma sätt som tidigare och kräver större handelsfrihet. Inför det senaste riksdagsvalet hotade ledande industrimän rentav med att flytta utomlands om vi inte fick en regering som gjorde omfattande "besparingar" i de offentliga utgifterna.

80- och 90-talens politik i Sverige har handlat om ständiga eftergifter åt marknadens krav på ökat handlingsutrymme och lägre skatter och inneburit en stegvis nedmontering av välfärdsbygget.⁸ Den offentliga servicen liksom socialförsäkringssystemet har bantats rejält, *och i denna process hotas masslojaliteten*, i synnerhet från de människor som fått det sämre, och ställts utanför arbetsmarknaden. Staten utför inte längre de funktioner man förväntar sig och betraktar som självklara. Opinionen för välfärdsstaten och skattesamhället är nämligen relativt konstant:

"Stödet för välfärdspolitiken är på de flesta områden ganska starkt. Mycket få vill minska utgifterna för de centrala välfärdsstatsprogrammen sjukvård, pensioner, undervisning och sysselsättningspolitik. Attityderna är också på det hela taget mycket stabila. *Sedan början av 80-talet tyder opinionsförändringarna snarare på en större vilja att öka skatteutgifterna.*"

(Min. kurs. [DV] Svallfors, 1995)

Det här betyder att *det finns ett glapp mellan flertalets uppfattning om staten och den politiska praktiken*, och det är i ett sådant glapp en legitimeringskris kan uppstå. Ett samhälle

som inte kan garantera arbete och ett materiellt drägligt liv, som tidigare, riskerar att drabbas av hårda inre motsättningar och en förtroendekris, återigen:...

”Individer – framtidens humankapital – kan ställa samhället till svars för uteblivna löften och möjligheter. Att spela lotto med individer har sina risker – och det är dessa risker som Habermas legitimations-teori ytterst handlar om.”

(Bertilsson/Eyerman, ur Habermas, 1984: 35)

Min tanke är att i det följande empiriskt söka pröva om tendenser till ett legitimationsproblem finns hos våra unga arbetarklassmännen på landsorten.

5. Till empirin!

Det är inte alldeles enkelt att operationalisera och mäta en legitimationskris, i synnerhet som den hos Habermas tecknas mycket abstrakt. SOM-materialet⁹ innehåller likväl en rad frågor som kan fungera som indikatorer på en legitimationskris på sociokulturell nivå; man frestas nästan att säga att allt i enkäten ka ge besked om saken.

Bruten masslojalitet kan tänkas innebära ökat misstro mot politiker och myndigheter, och bristande motivation i flyktbeteenden – då inte bara alkoholism och drogmissbruk – utan i ett allmänt ointresse för politik och samhällsfrågor. Allt detta finns det mängder av frågor om i SOM-enkäten, och det ligger naturligtvis utanför mina möjligheter att gå igenom alla de 465 variablerna.

Jag begränsar mig till tre delområden: rasism och främlingsfientlighet, EU-frågan samt massmedier, och ser mina resultat enbart som underlag för framtida, mer omfattande analyser.

Det bör kanske särskilt betonas att detta arbete på intet sätt syftar till att bevisa att en legitimeringskris skulle vara vid handen. För det krävs många fler indikatorer än de jag tittar på, och framförallt longitudinella data som visar att det skett förändringar över tid.

Medieanvändning är inte den bästa och mest naturliga indikatorn på ett eventuellt legitimationsproblem. Det kan till och med ifrågasättas om det är relevant att överhuvudtaget knyta medieanvändning till problemet, men om det går är det av största intresse för medie- och kommunikationsvetenskapen.

Den övergripande frågan kommer att vara om vår grupp avviker från arbetarklassen i allmänhet i något avseende. Man kan t.ex tänka sig att de tar mindre del av nyheter, kultur och samhällstillvänt medieinnehåll än andra och hellre väljer förströelse och underhållning. Har man slutat läsa dagspress?¹⁰ Har man på det hela taget extremt hög eller låg konsumtion? (mer om detta i anslutning till resultatredovisningen, 5.5).

Frågorna om rasism och främlingsfientlighet och EU är lite utanför ämnet, men som jag ser det viktiga symbolfrågor – här borde vi kunna hitta skillnader som kan ge besked om det är fruktbart att tala om en legitimeringskris.

5.1 klassindelning

Analysen handlar om att kunna se det specifika hos de unga arbetarmännen på landsorten, och det kan man naturligtvis inte göra genom att studera enbart denna grupp. De måste jämföras med andra.

Genomgående kommer jag att först se om det finns skillnader mellan olika samhällsklasser, mellan arbetare, tjänstemän och akademiker, för att därefter detaljstudera arbetarklassen.

Kategorin arbetare följer helt SCB:s standard för socioekonomisk indelning, SEI, bortsett från två undantag.¹¹ Alla med akademisk utbildning har uteslutits, även om de förnärvarande arbetar som revolversvärvare, liksom alla som driver någon form av företag. (Anledning till särbehandlingen av företagare är att SEI-koden ger dåliga besked om var de skall placeras. Godtycket ges för stort utrymme och gör mer skada än nytta i det här sammanhanget.)

Kategorin tjänstemän innefattar alla som arbetar på lägre eller mellannivå enligt SEI och inte har akademisk utbildning. Företagare har uteslutits.

I kategorin akademiker ingår högre tjänstemän, och alla – dvs även företagare – som har akademisk utbildning.

Minimiåldern för de som svarat på enkäten är 15 år, och för dessa yngsta som ännu inte är yrkesverksamma har inte yrkeskoden kunnat tillämpas. Istället har det subjektiva klassmåtten, variabel 425 i SOM 93, använts, vilket inte är lika tillförlitligt, men det enda vi har att tillgå om vi vill ha med dem i analysen.

Efter den övergripande klassanalysen behandlas arbetarna särskilt noggrant; kategorin bryts ner till dikotomierna land/stad¹², man/kvinna, ung/gammal. (Detsamma kan dessvärre inte göras med tjänstemän och akademiker, eftersom

de är för få. I flera celler hamnar inte mer än ett tiotal individer.)

Åldersintervallen i ung/gammal är 15-30 resp. 31-60 år, vilket kan uppfattas som lite okonventionellt, men de ojämna åldersintervallen motiveras med att jag vill kontrastera de unga arbetarmännen mot de etablerade, yrkesverksamma som helhet.

Människor över 60 – de flesta av dem pensionärer – är mindre intressanta i sammanhanget och utesluts därför helt.

5.2 statistiska bearbetningar

SOM-enkäten domineras av traditionella attitydfrågor, dvs påståenden att helt eller delvis instämman i eller ta avstånd från. Dessa ordinalskalor är lätta att poängsätta och omvandla till intervallskalor för att därigenom förbättra de statistiska analysmöjligheterna.

Trots att förfarandet regelmässigt fördöms av statistiker, och faktiskt innebär en förenkling av verkligheten, kommer jag att göra det och räkna fram så kallade attitydmedeltal.

Jag kan därigenom – vilket inte ordinalskalan medger – inte bara se om det finns attitydskillnader mellan arbetare, tjänstemän och akademiker; jag kan se om avstånden mellan grupperna är större i en fråga än i en annan, och om exempelvis tjänstemännen ligger närmare akademikerna än arbetarna i en viss fråga. Frågors olika vikt kan också synliggöras.

Min intention var ursprungligen att inleda varje undersökningsområde – alltså, rasism och främlingsfientlighet, EU och massmedier, i nämnd ordning – med en envägs variansanalys för att få korn på hur klasserna förhåller sig till varandra, för att därefter med samma metod göra en mer detaljerad analys av arbetarklassen och söka fastställa om gruppen unga arbetarmän på landsorten avviker från övriga arbetare.

Tyvärr har detta inte alltid visat sig vara möjligt då materialet inte alltid är normalfördelat – i synnerhet inte på på "arbetarklassnivå" – och därmed faller en av den parametriska statistikens grundförutsättningar.

Attitydfrågorna får därför behandlas som de ordinalskalor de faktiskt är, vilket i det här sammanhanget inte är allt för nedslående. Uppgiften består ju i att skilja ut en grupp från övriga, och konstatera att en skillnad föreligger. Hur mycket eller i vilken grad den skiljer sig – vilket egentligen är tveaktigt om en konstruerad intervallskala kan ge besked om – är av mindre vikt.

(Mer allvarligt är det förstas i de fall då rena kvotdata inte är normalfördelade, som i fallet med exempelvis tidningsläsning i avsnitt 5.5 nedan. Data medger bara att vi kan se vem som läser mest respektive minst.)

De icke-parametriska analysmetoder som används är för det första ett så kallat Kruskal-Wallis-test, som är effektivt om man vill konstatera en skillnad mellan fler än två grupper, t.ex. att arbetarklassen i inställningen till invandrare inte är helt homogen. Metoden går ut på att:

”Samtliga observationer rangordnas över alla grupper, och därefter studeras om rangsummorna för de olika grupperna ungefärligen blir lika med hänsyn till antalet individer i grupperna. Om nollhypotesen gäller och sålunda kommer från samma bakomliggande population bör rangsummorna bli ganska lika.” (Löfgren, 1989: 132)

Vi får alltså besked om det finns någon signifikant skillnad grupperna emellan. Själva rangordningen däremot kan vi inte helt lita till, även om den naturligtvis ger oss en hyfsad fingervisning om gruppernas inbördes ordning.

I analysens andra steg gäller det därför att fastställa om rangordningen av just vår grupp – de unga arbetarklassmännen på landsorten – håller. Det sker genom parvisa jämförelser med var och en av de övriga. Tekniken som används kallas Mann-Whitney och grundar sig på den enkla tanken att om det finns en verklig skillnad mellan två grupper, borde mätresultaten i den ena oftare vara högre än i den andra: ”Varje individ i det första stickprovet får en poäng för varje individ, som ’besegras’ i det andra stickprovet”, och på så sätt kan de rangordnas sinsemellan. (Löfgren, 1989: 118)

I princip skulle det vara möjligt att matcha alla grupper mot varandra, men jag nöjer mig med att matcha vår grupp arbetarklassmän mot andra, vilket är fullt tillräckligt med tanke på den frågeställning som här är för handen.

I den följande empiriska delen kommer varje avsnitt – där normalfördelningen så medger – att inledas med en variansanalys av några frågor som visat sig hålla för en sådan för att jämföra klasserna med varandra. Därefter analyseras arbetarna för att bringa klarhet i om vår grupp i något hänseende utmärker sig, vilket sker med icke-parametriska metoder: Kruskal-Wallis och Mann-Whitney.

5.3 Rasism och främlingsfientlighet

Att sämre tider alltid leder till ökade spänningar mellan infödda och invandrade är en schablonföreställning, som tyvärr bär ganska långt. Man kan därför anta att en begynnande legitimeringskris visar sig i ett spänt förhållande till invandrare och flyktingar.

Det finns en rad frågor i SOM-enkäten som mäter rasism och främlingsfientlighet – med betoning på det senare. Skall vi precisera begreppen kan vi nämligen säga att rasism bör vara den korrekta beteckningen på rasbiologiska uppfattningar som exempelvis handlar om att vissa raser är överlägsna andra, kanske också är bestämda att härska över andra eller till och med utrota dem.

Främlingsfientlighet däremot behöver inte innebära att man accepterar rasbiologins grundvalar, men man kanske hävdar att varje kultur har sin givna plats och vagga, i stil med: "Muslimer hör inte hemma i Sverige, Sverige åt svenskarna!" (Thurén, 1995: 14 ff, gör en liknande distinktion.)

SOM-materialet har ett flertal frågor som mäter främlingsfientlighet, men egentligen bara två som mäter rasism, och de gör det inte entydigt.

Variabel 279 utgörs av påståendet: "En del folkslag är mer intelligenta än andra."

Troligen skulle en tänkt nynazist helt instämma i påståendet, en del av rasisterna fångar den i så fall upp.

Frågan ger inga signifikanta skillnader klasserna emellan, och attitydmedeltalet som kan variera mellan ett och fyra – ju närmare fyra desto större avståndstagande – är 3,70, vilket är lite med tanke på att poängsättningen väger tungt åt det negativa. Tendensen generellt sett är alltså att ganska få instämmer.

Därmed inte sagt att vi bevisat att den här typen av föreställningar inte finns. Påståendet är så starkt och inoppunt att man är beredd att tro att få människor är benägna att erkänna att de omfattar dessa idéer. Frågans användbarhet kan alltså diskuteras.

Även variabel 281 kan tänkas mäta rasism, om än inte lika tydligt: "Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen", och här skiljer arbetarna ut sig som något mer negativa än övriga.¹⁸

Men riktigt tydliga skillnader på klassnivå ser vi om vi mäter *främlingsfientlighet* med frågor om invandrare, flyktingar och u-hjälp, som i tabell 5.1 nedan.

Tabell 5.1
Samhällsklass och främlingsfientlighet. Envägsanova.

	arbetare		tjänstemän		akademiker	
Färre flyktingar	2,09		2,40		2,88	
För många utlänningar	2,11		2,41		2,86	
Arbeta mot rasism	3,14		(3,34)		(3,47)	
Minska U-hjälpen	3,01		3,28		3,62	

Ju högre värde, desto högre tolerans, och tvärtom. Siffror inom parentes indikerar att skillnaden dem emellan inte är signifikant på ,05-nivån. Till grund för tabellen ligger variablerna: 86, som kan variera mellan 1 & 5, samt 277, 280, 291, som varierar mellan 1 & 4 (se SOM 93).

I påståendet "ta emot färre flyktingar i Sverige" som kan variera mellan ett och fem är arbetarna mest benägna att instämna, 2,11, följt av tjänstemännen, 2,40, och akademiker, 2,88.

Mönstret går mer eller mindre igen i alla frågor. Arbetarna anser i högre grad att det finns för många utlänningar i Sverige än tjänstemän och akademiker i nämnd ordning, och är dessutom minst benägna att gå med i en organisation som arbetar mot främlingsfientlighet. På denna fråga är emellertid skillnaden mellan akademiker och tjänstemän borta.

Det är inte självklart att inställningen till U-hjälp kan ses som en indikator på främlingsfientlighet, men sedd i det här sammanhanget tycks den falla in i mönstret.

Sammantaget vågar vi nog säga att de främlingsfientliga attityderna är starkast hos arbetarna, vilket för övrigt har visats flera gånger tidigare (se t.ex Demker, 1993.)

Det återstår att pröva om det går att skilja ut arbetarklassmännen på landsorten som särskilt främlingsfientliga människor. Nu förslår inte variansanalysen längre, eftersom kategorin arbetare inte är normalfördelad. Materialet kommer därför att behandlas som ordinaldata och rangordnas efter principen mest-minst främlingsfientlig.

I tabell 5.2 finns sex frågor redovisade – och i alla fall utom ett hamnar de unga arbetarklassmännen på landsorten i den negativa extremen!

Tabell 5.2
Arbetares inställning till invandrare/flyktingar. Rangordning.

	LAND				STAD			
	-30		-60		-30		-60	
	m	k	m	k	m	k	m	k
Färre flyktingar	1	7	(2)	5	4	8	3	6
Oroande med fler flyktingar	1	7	3	5	6	8	(2)	4
För många utlänningar	1	6	(2)	4	7	8	3	5
Ta emot fler flyktingar	8	5	(7)	6	1	4	(2)	3
Arbeta mot rasism	8	1	(7)	5	4	2	(6)	3
Religionsfrihet	1	6	(2)	4	5	8	3	7

Rangordning efter Instämmande. Grupp med värde ett instämmer mest. Parentes betyder att skillnaden till unga män på landsorten endast är signifikant på ,10-nivån, i övrigt ,05. Till grund för tabellen ligger variablerna 86, 268, 277, 288, 280, 278 (se SOM 93). Rangordning med Kruskal-Wallis och Mann-Whitney.

De instämmer mest i att ta emot färre flyktingar, tar konsekvent nog mest avstånd från att ta hit fler, och oroar sig dessutom mest för att "flyktingströmmen" skall öka. Likaså tycker man i högst grad att det finns för många utlänningar i Sverige, och är minst benägen att arbeta mot rasism och främlingsfientlighet.

Skillnaden till tvåan respektive trean är visserligen inte alltid signifikant på 95%-nivån, utan endast på 90%-nivån, men det faktum att gruppen i alla fall utom ett hamnar i extremen, och att tvåorna och treorna varierar – ibland är det de äldre männen på landet, ibland de äldre männen i stan – gör att man är benägen att tro att vår grupp är ganska speciell.

Vi kan också konstatera att det uteslutande är män som når de negativa extrempositionerna. Kvinnor är generellt sett mer toleranta mot flyktingar och invandrare, vilket också Demker (1993) slår fast.¹⁴

Frågan om religionsfrihet avviker helt från det övriga mönstret. Här är männen de mest toleranta, och en rimlig förklaring är svår att ge. Möjligen skulle man kunna tänka sig att den debatt som förts om kvinnlig omskärelse och muslimskt kvinnoförtryck – tänk på boken och filmen *Inte utan min Dotter* – kan göra kvinnorna mer tveksamma. På det här området känner arbetarmännen inget hot, och förmodligen är det rimligt att anta att de på det hela taget inte är särskilt engagerade av trosfrågor.

5.4 EU-frågan

Kommer mönstret att upprepa sig när det gäller inställningen till EU? För många – inte minst arbetarklassmännen – kan EU uppfattas som ett hot fullt jämförbart med "flyktingproblemet", dvs som ett hot mot Sverige och svenskarna. Öppnare gränser kan tänkas leda till en ytterligare försämrad situation på arbetsmarknaden. Akademikerna kan å sin sida se EU som en väg till nya möjligheter.

EU kan naturligtvis också uppfattas som ett hot mot välfärdsstaten och den svenska modellen. Den gamla ordningen med relativ trygghet skall ersättas med en ny och osäker – och "vem vet hur det blir i det nya Sverige?"

Vad vi enkelt kan säga om inställningen till EU, eller EG som det ännu hette hösten 1993 när datainsamlingen gjordes, är att den varierar kraftigt mellan klasserna.

Tabell 5.3
Klass och inställning till EU-medlemskap. Procent.

	arbetare	tjänstemän	akademiker
För medlemskap	26	46	70
Mot medlemskap	74	54	30
n =	368	269	167

Skillnaderna är signifikanta på ,05-nivån. Tabellen baseras på variabel 106 (SOM 93). Osäkra väljare har uteslutits.

Arbetarna är till övervägande del negativa, endast 26 procent är för ett medlemskap. Tjänstemännen är inte lika negativa, men påfallande kluvna, 46 procent är för. Mest positiva är inte oväntat akademikerna, som i stort sett är en "spegelvändning" av arbetarna: 30 procent är emot och 70 procent för.

Resultaten är på sätt och vis besläktade med synen på flyktingarna. "Toleransen", om vi kan tala om en sådan när det gäller EU, ökar med utbildning.

Skälen till de varierande ställningstagandena är förstuds väldigt intressanta, vilket jag redan spekulerat om, och SOM-materialet ger vissa besked därom.

Tabell 5.4
Klass och inställning till EU. Envägsanova.

	arbetare	tjänstemän	akademiker
miljön	(2,31)	(2,32)	2,66
social trygghet	2,07	2,21	2,47
ekonomisk utv.	2,88	3,24	3,60
neutraliteten	2,00	2,00	2,25

Siffrorna är baserade på frågan: "Vad tror Du att ett svenskt EG-medlemskap skulle innebära för utvecklingen på följande områden...?" Attitydmedeltalet kan variera mellan ett och fem. Ju högre värde, desto mer positiv. Siffror inom parentes indikerar att skillnaden dem emellan inte är signifikant på ,05-nivån. Tabellen baseras på variablerna 282, 284, 285 & 286. (SOM 93).

Till att börja med kan vi konstatera att mönstret även på den här nivån upprepar sig. Arbetarna är genomgående de mest negativa, akademikerna mest positiva och tjänstemännen mellangruppen.

För arbetarna är det tilltron till neutraliteten och den sociala tryggheten som betyder mest.

En större acceptans finns för EU som ekonomiskt projekt; enligt arbetarna innebär ett medlemskap varken till eller från för den ekonomiska utvecklingen. Dock torde EU uppfattas som ett hot både mot välfärdsstaten och den politiska självständigheten.

Att neutralitetstanken väger så tungt verkar lite förbryllande, inte minst som arbetarna är ganska välvilliga till ett europeiskt försvarssamarbete. Kanske skall neutraliteten istället kopplas till en politisk neutralitet, som mer rör välfärden och försvaret av den, än det rent militära försvaret.¹⁵

Totalt sett kan vi lägga märke till att alla klasser är be-

nägna att instämna i att EU innebär försämringar på flera områden, men för tjänstemän och i synnerhet akademiker tycks möjligheterna till ekonomisk utveckling väga tungt.

När det gäller skillnader *inom* arbetarklassen går det knappast att tala om några sådana. De unga männen på landsorten går inte att skilja ut som en särskilt EU-negativ grupp, och knappast någon annan heller. Möjligen finns en vag tendens till att ungdomarna i staden är något mer positiva än övriga.¹⁶ Någon vidare analys av arbetarna kommer härför inte att göras.

5.5 Medieanvändning

Nu till frågan om medierna. Det finns som vi alla snabbt inser ingen uppenbar koppling mellan en eventuell legitimeringskris och medieanvändning. Det är inte alls självklart att en legitimeringskris har inverkan på våra medievanor, och skulle den ha det, kan den tänkas ta sig i en mängd olika uttryck.

Människor kanske drastiskt ökar sin konsumtion till följd av krisen, låser in sig i intimsfären och ser på dåliga serier, eller minskar den som ett resultat av apati och allmän mistro mot samhället. Eller gör man båda delarna, vilket kan förefalla paradoxalt, genom att minska tidningsläsandet till förmån för TV:n med "Bingo-lotto" och "Vem tar vem"?

Svaren – och frågorna – är på intet sätt givna. Att söka härleda en eventuell legitimeringskris ner till medieanvändning tycks vara ett hopplöst företag.

Helt i blindo behöver vi emellertid inte famla om vi tar fasta på några tidigare studier som fokuserar arbetarklassens medievanor.

Roe (1993) behandlar de ungdomar han allitererande kallar "videovåldets första fans", dvs den grupp som vid videons genombrott i Sverige mest ägnade sig åt våldsgenren, och dessa fans är till största del just *unga arbetarklassmän på landsorten*.

Parallellerna till Mats Trondman och Paul Willis ovan är uppenbara. Videovåldsfansen är unga grabbar som vantrivs i skolan och tidigt har värdelösförklarats av skolans värderingssystem. Videovåldet är ett sätt att kompensera misslyckandet, och i samma socialpsykologiska mönster ingår ett uttalat ointresse för politik och en allmän apati inför en, som man uppfattar det, dyster och utsiktslös framtid. Omvärlden tycks för videofansen abstrakt och omöjlig att förändra; tilltron till mänskligheten är låg. "Bara ansamlingen av negativa särdrag som utmärker videovåldsfansens sociala

och psykologiska profil, är häpnadsväckande" (a.a 121), konstaterar Roe, och uttrycker samma sorts indignation och medkänsla som hos Trondman ovan:

"Kanske borde vi fråga oss hur det känns att vara 15 år, befinna sig längst ner på samhällsstegen, vara misslyckad i skolan och bo i en småstad med brist på lockande fritidssysselsättningar som är ekonomiskt överkomliga. Personligen tror jag inte det skulle kännas särskilt bra."
(Roe, 1993: 125)

Roes data är från 1984 då vi stod inför en högkonjunktur. Videovåldets första fans kom in på arbetsmarknaden och fick en plats i samhället. "De negativa särdragen" kom troligen därför att mildras. Men hur kommer det se ut i en framtid som inte erbjuder någon plats vid bandet? Och hur ser det ut i den nuvarande lågkonjunkturen?

Vi kan tänka oss att de negativa tendenserna tilltar, dvs det blir mer videovåld och lägre politiskt intresse. Mer optimistiskt kan vi hoppas på en politisk nytändning, ett nytt engagemang för samhällseliga frågor i form av ökat tidningsläsande och ökat intresse för nyheter.

Reimer (1994) visar snarare på motsatsen. Dagstidningsläsandet har generellt sett minskat, och minskningen framträder särskilt starkt hos unga arbetare. Deras tidningsläsning har utpräglat lokal inriktning och hos männen är den därtill väldigt inriktad mot sport.

När det gäller TV har det ökade utbudet inte inneburit ökat tittande, men däremot ett förändrat tittande, och samma mönster går igen. För de unga arbetarmännen har tittandet på sport och underhållning ökat, på bekostnad av framförallt nyheter. Ökade valmöjligheter har alltså inneburit att man väljer bort samhällstillvänt innehåll.

* * *

Det bästa sättet att redovisa 1993 års SOM-data kring medieanvändning hade naturligtvis varit med samma analysmetoder som Reimer (1994), dvs med envägs anova/MCA, och eventuellt med faktoranalys. Detta har tyvärr inte visat sig vara möjligt – tillvägagångssätten kräver ju normalfördelade material – varken för jämförelser mellan klasserna eller inom arbetarklassen.

Kvarstår gör dock rangordning med Kruskal-Wallis och Mann-Whitney, som åtminstone gör det möjligt att besvara den övergripande frågan – avviker de unga arbetarklassmännen från övriga arbetare.

Till att börja med bör vi ta reda på hur klasserna förhåller sig till varandra, och vi inleder med intresset för nyheter i etermedier och läsning av dagspress.¹⁷

Tabell 5.5
Klass och "nyhetskonsumtion". Rangordning.

	arbetare	tjänstemän	akademiker
Lokalradio	1	1	2
Dagens eko	3	2	1
Aktuellt	2	2	1
Rapport	2	2	1
Reg. nyheter i TV2	1	1	2
Morgon-TV i TV2	-	-	-
Nyheterna i TV4	1	1	2
Morgon-TV i TV4	-	-	-
Lokalnyheter i TV4	-	-	-
Morgontidning	3	2	1
Kvällstidning	1	2	3

Rangordning efter "konsumtionsgrad". Kruskal Wallis och Mann-Whitney. Alla skillnader är signifikanta på ,05-nivån.

Arbetarna och tjänstemännen är påfallande lika. De visar större intresse för lokala och regionala eternyheter, men också för TV4:s Nyheterna, än akademikerna. Gemensamt lågt intresse visar de för public service-kanalernas nyhetsprogram Aktuellt och Rapport.

Man föredrar alltså att ta del av den lokala offentliga arenan; det visar inte minst uppskattningen av Nyheterna, som – förutom att vara det mest individorienterande – är det mest lokala och minst globala av TV-nyhetsprogrammen.

Men skillnader finns också mellan tjänstemännen och arbetarna. Arbetarna läser morgontidning i mindre utsträckning och kvällstidning i lägre.

Akademikerna föredrar public service-utbudet och är de som läser morgontidning mest, och kvällstidning minst.

Det gör att vi sammantaget nog vågar påstå – inte minst utifrån Reimer (1994) – att arbetarna är de som i högst grad väljer det lättare nyhetsutbudet; de väljer den lokala och regionala arenan framför den globala. Akademikerna håller sig däremot till den stora offentligheten.

Låt oss nu titta på skillnader inom arbetarklassen.

Tabell 5.6
Arbetarklassens nyhetskonsumtion. Rangordning.

	LAND				STAD			
	-30		-60		-30		-60	
	m	k	m	k	m	k	m	k
Lokalradio	2	2	1	1	2	2	1	1
Dagens Eko	1	1	2	2	1	1	1	2
Aktuellt	2	3	1	2	2	2	2	2
Rapport	2	3	1	1	2	2	1	1
Reg. nyheter i TV2	2	3	1	1	2	2	2	2
Morgon-TV i TV2	1	1	1	1	1	1	2	1
Nyheterna, TV 4	-	-	-	-	-	-	-	-
Morgon-TV i TV4	-	-	-	-	-	-	-	-
Lokalnyheter i TV4	-	-	-	-	-	-	-	-
Morgontidning	2	2	2	1	2	2	2	1
Kvällstidning	-	-	-	-	-	-	-	-

Rangordning efter "konsumtionsgrad". Kruskal Wallis och Mann-Whitney. Alla skillnader är signifikanta på ,05-nivån. Rad utan rangsiffra betyder att inga skillnader finns.

Det mest slående är homogeniteten. När det gäller morgon-TV i TV2 och TV4, lokalnyheter i TV4 och kvällstidningsläsande finns knappast några skillnader inom arbetarklassen, och tittar vi på vår grupp unga män, kan vi se att den inte skiljer sig från ungdomarna i stan. Det gör däremot de unga kvinnorna på landet, som faller ut som den minst nyhetskonsumerande gruppen. Resultatet är inte helt enkelt att förklara, men det ligger nära till hands att instämna med Reimer (aa. sid. 204) i att den urbana livsstilen i viss mån utjämnar könsrollsmönstren, medan landsorten är kvar i de traditionella. Dock motsägs denna tanke något av att de äldre på landsorten är ganska homogena i sitt tittande, men detta kanske i sin tur beror på att man ännu inte anammat det nya utbudet.

Att ta del av nyheter tycks under alla förhållanden vara en generationsfråga inom arbetarklassen. De äldre hamnar totalt sett högre än de yngre, och skillnaderna är störst på landsorten.

Vem tittar mest på TV? Klasserna visar sig ganska homogena, men det står klart att arbetarna tittar mer än tjänstemän och akademiker.¹⁸ Går vi ner på kanalval, blir skillnaderna ännu mindre, och i den här mätningen obefintliga.

Däremot har en del skillnader *inom* arbetarklassen kunnat iakttas.

Tabell 5.7
Arbetarklassens TV-konsumtion. Rangordning.

	LAND				STAD			
	-30		-60		-30		-60	
	m	k	m	k	m	k	m	k
TV 1	-	-	-	-	-	-	-	-
TV 2	-	-	-	-	-	-	-	-
TV 3	1	2	2	2	1	1	1	1
TV 4	1	1	2	2	1	1	1	2
TV 5	1	1	2	2	1	1	1	1
CNN	2	2	3	3	1	2	3	3
MTV	2	2	3	3	1	2	3	3
Filmnet	1	1	2	1	1	1	1	1
TV 1000	1	1	2	1	1	1	2	1
Eurosport	1	2	2	2	1	2	1	2
Lokalkabel-TV	2	2	2	2	1	1	1	1
TV totalt	1	2	2	2	1	1	1	2

Rangordning efter "konsumtionsgrad". Kruskal Wallis och Mann-Whitney. Alla skillnader är signifikanta på ,05-nivån. Rad utan rangsifra betyder att inga skillnader finns.

Vi ser omedelbart att public service-kanalerna inte uppvisar några skillnader. Vi ser också att de som hamnar i topp överallt är de unga männen i stan, och det torde knappast vara förhastat att anta att dessa lever det mest medieintensiva livet, inte minst som staden med bäst utbyggt kabeltevenät erbjuder flest kanaler. Troligen är det också därför landsorten som helhet betraktat uppvisar ett mer "konservativt" tittarbeteende.

De unga männen på landsorten har ett tittarmönster, som i nästan alla avseenden liknar kvinnornas i staden. De tittar dock mindre på lokalkabel-TV – vilket har sin självklara förklaring i att landsorten ännu saknar nät – och tittar mer på Eurosport, vilket också är självklart – sport är ju en typiskt manlig genre.

De unga männen på landsorten framträder alltså inte som någon extremgrupp. De tittar varken mer eller mindre än andra. Jämför vi dem däremot med andra människor boende på landet "sticker de ut", som den mest TV-tittande gruppen (givet antagandet i not 17).

Vad tittar man på? En trivial fråga som vad människor tar del av för programinnehåll är inte alldeles enkel att operationalisera och mäta. Lösningen i SOM-enkäten är frågan: "Hur mycket brukar Du se på följande TV-program?": "underhållning, nyheter", osv. Respondenten får därefter alternativen "Allt/i stort sett allt", "Ganska mycket", osv. (Se variabel 305-310 i SOM 93)

Metoden ger egentligen – vilket Reimer (1994: 127) påpekar när samma metod används för att mäta tidningsläsning – "a measure of people's subjective orientations to a number of key genres /.../", snarare än ett objektiva mått. Dessutom är det inte säkert alla lägger samma innebörd i programka-

tegorierna. Samhällsprogram kan vara alltifrån "Dokument utifrån" till "Oprah Winfrey". Nyheter kan vara både Aktuellt och Z-TV-nytt. Detta till trots borde det finnas en ganska god överensstämmelse mellan vilka genrer man säger sig titta ofta på och de man faktiskt tar del av.

Jämför vi mellan de olika klasserna blir skattningen eller beteendet, vilket vi vill, det förväntade.

Tabell 5.8
Klass och val av TV-innehåll. Rangordning.

	arbetare	tjänstemän	akademiker
Underhållning	1	2	3
Nyheter	2	2	1
Dokumentärer & samhällsprogram	3	2	1
Sport	1	2	2
Kultur	3	2	1
Djur och natur	1	2	3

Rangordning efter "konsumtionsgrad"/smakpreferens. Kruskal Wallis och Mann-Whitney. Alla skillnader är signifikanta på ,05-nivån.

Akademikerna hamnar högst på nyheter, dokumentärer/ samhällsprogram och kultur; arbetarna högst på underhållning, sport och naturprogram, och tjänstemännen som vanligt mitt emellan. Resultaten är i det stora hela likartade med Reimers (1994: 143), som ju bl.a visar att nyheter inte längre är en lika självklar del av arbetarnas TV-tittande.

Vi kan därför tala om en begynnande polarisering mellan klasserna där de högutbildade har en fortsatt hög konsumtion av nyheter och samhällstillvänt innehåll, medan arbetarna vänder sig till det lättare utbudet: "/.../ it is possible to distinguish between a highbrow and a lowbrow pattern of media use. There is a distinction to be found in the choice of medium, and there is a similar distinction to be found when it comes to the choices of genres." (a.a. s 203 f) *Det nya medielandskapets valmöjligheter har, lite tillspetsat, inneburit att arbetarna väljer nöje före nytta.*

Nu till preferensskillnader inom arbetarklassen, kan vi också där finna ett "high-" och ett "lowbrow"-mönster?

Tabell 5.9
Arbetares val av TV-innehåll. Rangordning.

	LAND				STAD			
	-30		-60		-30		-60	
	m	k	m	k	m	k	m	k
Underhållning	2	1	2	2	2	2	2	2
Nyheter	2	3	1	2	2	2	1	2
Dokumentärer & samhällsprogram	-	-	-	-	-	-	-	-
Sport	1	2	1	2	1	2	1	2
Kultur	2	2	1	1	2	1	1	1
Djur- och natur	2	2	1	1	2	2	1	2

Rangordning efter "konsumtionsgrad"/smakpreferens. Kruskal Wallis och Mann-Whitney. Alla skillnader är signifikanta på ,05-nivån.

Om vi börjar med det samhällstillvända innehållet ser vi snabbt att dokumentärer och samhällsprogram inte uppvisar några skillnader alls. När det gäller nyheter, men även kultur, hamnar de äldre männen i topp, ett mönster som inte återfinns bland de yngre männen. De hamnar lågt överallt utom på sport (som för övrigt visar sig vara en manlig angelägenhet). Möjligen vågar vi utifrån det här tro att den yngre generationen arbetarklassmän är mindre samhällsengagerade än den äldre, att det även inom arbetarklassen finns en polariseringstendens där de yngre väljer det lättare utbudet.

Slutligen bör det tilläggas att de unga kvinnorna på landsorten, som vi tidigare klassificerat som de minst nyhetsintresserade, är det även här, och dessa hamnar också högst på underhållning. Det mest samhällsfrånvända TV-tittandet – om man kan uttrycka sig så – har alltså kvinnorna på landsorten. Hos de unga kvinnorna i stan finns varken det låga nyhetsintresset eller vurmen för underhållning – däremot ett kulturintresse.

6. Diskussion

Vi vet nu att de unga arbetarklassmännen är den mest främlingsfientliga gruppen. Vi vet att arbetarklassen som helhet är den mest EU-fientliga klassen, och ett av de främsta skälen till detta förefaller värnandet av välfärdsstaten vara.

När det gäller medieanvändning går det inte att säga att de unga arbetarklassmännen på landsorten är speciella i något hänseende. Däremot kan vi konstatera att arbetarklassen i högre grad än akademiker och tjänstemän väljer populära nyhetsmedier – som kvällspress och TV 4:s Nyheterna – och dessutom lokalare nyheter i form av regionala TV-nyheter.

Inom arbetarklassen finns en generationsskillnad. Yngre tar mindre del av nyheter än äldre. Minst nyhetsintresserade är de unga kvinnorna på landsorten.

Mellan klasserna finns en tydlig uppdelning i val av innehåll. Arbetarna väljer i större utsträckning än både akademiker och tjänstemän ett lättare utbud. Nyheter, dokumentärer och samhällsprogram samt kultur väljs bort till förmån för underhållning, sport och djur- och naturprogram.

Inom arbetarklassen är skillnaderna inte lika tydliga, men tendensen att välja lättare genrer är något starkare bland yngre än bland äldre.

De här resultaten kan inte på något sätt bevisa tanken på

att en legitimeringskris börjat gro hos de unga arbetarklassmännen på landsorten.

Tanken på en sådan behöver emellertid inte förkastas. Andra frågeområden kunde givit tydligare utslag, och inte minst det faktum av att kategorin "landsorten" representeras av både framgångsrika och krisdrabbade kommuner gör att utfallet blir otydligt.

Trots detta ger det inledande resonemanget om struktur-omvandlingen och den nya samhällsformationen upphov till en del viktiga frågor att diskutera.

Vi går mot ett nytt samhälle som troligen inte behöver de folkliga klasserna i samma omfattning som tidigare. En allt effektivare industriproduktion och en allt mer internationa- liserad marknad har gjort att välfärdsstaten inte längre be- hövs för ekonomisk utveckling. Eller annorlunda uttryckt: industrin behöver inte lika många arbetare längre, och där- med har en grundförutsättning för välfärdsstatens överlev- nad ryckts undan.

Det svenska samhället kommer sannolikt att få en ameri- kaniserad arbetsmarknad med en permanent personalre- serv, samtidigt som trygghetssystemen avvecklas. Trots att behovet av socialstaten kommer att öka, kommer dess möj- ligheter att motverka systemdysfunktioner att minska. Det finns trots allt grogrund för en legitimeringskris!

Den nya samhällsformationen kommer också ha – ja, har redan – ett annat medielandskap än folkhemmets, och i det- ta väljer arbetarklassen i långt högre grad än tidigare bort det samhällstillvända medieinnehållet.

Lite tillspetsat kan vi säga att man väljer bort engage- manget och medvetenheten till förmån för förströelse. Den framtid som inte tycks gynna dem går man till mötes på ett sätt som gör det svårt att både förstå skeendet – varför väl- färdsstaten demonteras; varför jobben försvinner – och att försvara sina intressen.

Vad den här studien *inte* behandlar är *varför* arbetarna förändrar sina medievanor. Det finns ju ingen självklar automatik mellan mediesystemets förändring och det nya tittarmönstret hos arbetarna.

En kommande studie borde ta fasta på detta, för kanske är det som någon sade: "Varför ska man se på Aktuellt där de bara säger att vi levt över våra tillgångar och jobbar för dåligt. Då är det bättre med Loket. Han är i alla fall trevlig."

Noter

1. En viktig teoretisk utgångspunkt för att förklara hur reproduktionen av klass och sociala hierarkier kunnat fortgå har Pierre Bourdieu varit. Bourdieu har därutöver kompletterats med en "subjektiv dimension" – i praktiken en fördjupning av habitusbegreppet. Bl.a har Paul Willis' *Fostran till lönearbete* (1981) stått som modell för att visa hur individerna *själva deltar* i klassreproduktionen.

I Trondman (1993) innebär arbetargrabbarnas motstrategier för att kompensera sina skolmisslyckanden, att de *aktivt medverkar* till att stänga alla dörrar och låsa sin framtid till lågkvalificerat lönearbete.

Nu är inte alla arbetarbarn barn "härskare över kaos och ordning", men flertalet "fostrar" sig till lönearbete på ett eller annat sätt.

2. Det finns mängder med statistik som beskriver skeendet på sätt liknande mitt, och jag hänvisar här bara till ett fåtal arbeten. Naturligtvis finns det också framtidsprognoser som ser något annorlunda ut; det ligger i sakens natur. Jag har valt de jag finner rimligast.

3. Det bör för tydlighetens skull påpekas att nuet i den här studien är 1993. Alla siffror som gäller sysselsättning, boende, mm. är från detta år, liksom det empiriska material som presenteras i avsnitt fem.

4. Samma tankar beskrivs utförligare i Axelsson, Berglund, Persson (1994).

5. För idén att tillämpa Habermas legitimationsbegrepp står jag i tacksamhetsskuld till Mats Trondman.

6. Se för övrigt en intressant, parallell beskrivning av Polen som fokuserar medier hos Gerholm, 1990. Förtroendekrisen är så djup att inte ens helt korrekta uppgifter i polska massmedier hålls för sanna. Det som stått i tidningen kan per definition inte vara sant.

7. Dahlkvist (1975: 178) talar till och med om "alliansen mellan SAP och monopolkapitalet".

8. Det finns åtskilliga titlar som beskriver detta skeende. Viktiga för mig har varit Elmbrant, 1993, Vogel, 1993, Ehrenberg, 1994 och Israel, 1994.

9. SOM-undersökningarna genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och seminarieorganisation som drivs gemensamt av Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Årligen skickar man ut ett omfattande enkätmaterial, i år 2 800, som i huvudsak rör politisk opinionsbildning och massmedier. Huvuddelen av resultaten presenteras i "SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA – Rapporter från SOM-undersökningarna". Fler uppgifter om de data som används i detta arbete kan inhämtas i SOM, 93, dvs rapport nr 12, Holmberg & Weibull (red.): *Vägval*.

10. Enligt en färsk LO-rapport saknar 45% av de manliga medlemmarna under 30 år i Stockholmsområdet daglig tidning. (DN 950216)

11. Se även Giljam, Holmberg, Bennulf, 1988 som anger den övergripande standarden för SOM.

12. Land/stad har skapats genom att dela variabeln STADLAND på mitten: 1-2/3-4. Det rör sig i praktiken om ett subjektivt boendemått vars validitet kan diskuteras. Postnummer hade givit bättre kvalitet, och dessutom möjligheten att välja särskilt utsatta kommuner där legitimationsproblemen borde framträda tydligast.

13. Skillnaderna kan bara iakttas vid ett icke-parametriskt test, pga de normalfördelningsproblem som angivits i avsnitt 5.2. Kruskal-Wallis- och Mann-Whitney-test visar emellertid att arbetarklassen skiljer sig signifikant på ,05-nivån från de två övriga. Tjänstemännen skiljer sig bara på ,10 nivån från akademikerna, som minst tar avstånd från att gifta in en främmande. Resultatet från denna enda fråga får dock inte tas till intäkt till att arbetarna skulle vara mer rasistiska än andra. Det kan mycket väl vara rädslan för det främmande som faller utslaget.

14. Om frågan i not 12 testas mot arbetarklassen finns inga signifikanta skillnader männen emellan. Kvinnorna däremot är mer benägna att acceptera giftermål över kulturgränser. Tabellen finns hos författaren.

15. På frågan, hur man ställer sig till ett europeiskt försvarssamarbete, v 290, som kan variera mellan ett och fem enligt tabell 5.4 ovan, blir siffran för arbetarna 3,16, dvs ganska nära mitten – ”varken bra eller dåligt förslag”.

Variabel 283, vad EU innebär för arbetsmarknaden, och variabel 287: ”Sverige bör bli medlem i EG även om det betyder minskad politisk självständighet”, är inte med i tabellen då dessa inte befanns normalfördelade. En icke-parametriskt test ger emellertid besked om att arbetarna är mest negativa, följt av tjänstemän och akademiker.

Med bakgrund av detta är det rimligare att tolka stödet för neutraliteten mer som en politisk neutralitet – en tro på den svenska modellen – än som en militär.

16. Tabellen finns hos författaren.

17. Resultaten i avsnittet skall inte föregripas, men det kan vara viktigt att påtala att skillnaderna grupperna emellan inte visat sig särskilt stora. Vår grupp faller inte ut lika tydligt som i fallet med främlingsfientligheten. Att rangordna grupperna från 1-8 går alltså inte. I det följande kommer i bästa fall bara tre rangordningar att ges, antingen är man under, över eller på samma nivå som vår grupp unga arbetarmän.

18. Det finns egentligen ingen fråga i SOM-enkäten som mäter mängden TV-tittande. Vi vet bara hur ofta man uppger sig titta på olika kanaler, se variabel 311-321 i SOM 93, men ingenting om den tid som ägnas åt varje kanal.

Vill man trots det ha ett mått på hur mycket människor ser på TV kan man slå samman frekvenserna, och helt enkelt anta att den som tittar ofta på många kanaler tittar mer tid än den som tittar sällan på få. På så sätt har klasskillnaderna kunnat fastställas, och med samma metod har siffran ”TV totalt” tagits fram i tabell 5.7. Att antagandet äger viss rimlighet visar sig i överensstämmelsen med Reimer (1994: 138) där åldersklassen 15-29 visar sig titta mer än klassen 30-49. I denna studie visar sig unga, 15-30 år, titta mer än äldre, 31-60 år.

Referenser

- AXELSSON, S, BERGLUND, S PERSSON, L O (1994):
Det tudelade kunskapssamhället. ERU. Rapport 81.
- DAHLKVIST, M (1975): *Staten, socialdemokratin och socialismen*. En inledande analys. Prisma.
- DEMKER, M (1992): *Stäng gränserna?! Svenskarnas åsikter om flyktingmottagning*. Ur Holmberg, S, Weibull, L, (red): SOM-rapport 9.
- EHRENBERG, J (1994): *Pengar makt och alla vi andra*. ETC Förlag.
- ELMBRANT, B (1993): *Så föll den svenska modellen*. Tomas Fischer Förlag.
- FURÅKER, B, red. (1991): *Arbetets villkor*. Studentlitteratur.
- GERHOLM, T (1990): *Att korrigera verkligheten*. Om mediernas makt och vanmakt i 1970-talets Polen. Ur Hannerz, U (red) *Medier och kulturer*. Carlssons.
- GILJAM, M, HOLMBERG, S, BENNULF, M (1991) *Valundersökning 1988*. Teknisk rapport. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet
- HOLMBERG, S, WEIBULL, L red. (1993) *Vägval*. SOM-undersökningen 1993. SOM-rapport nr 11.
- HABERMAS, J (1984): *Den rationella övertygelsen*. En antologi om legitimitet, kris och politik. Akademilitteratur.
- ISRAEL, J (1994): *Klappjakt på välfärden*. Ordfront Förlag.
- JÖNSSON, I, TRONDMAN, M, ARNMAN, G, PALME, M (1993): *Skola - fritid - framtid*. Studentlitteratur.
- LAESTADIUS, S (1986): *Senindustriell strukturomvandling*. En kunskapsöversikt om teknologisk utveckling och samsättning. Informatiosskrift 5. Arbetslivscentrum. Stockholm.
- LÖFGREN, H (1989): *Statistisk dataanalys med StatView och Macintosh*. Studentlitteratur.
- PERSSON, L-O, AXELSSON, S (1994) *Den kluvna arbetsmarknaden*. Valfärdsbulletinen, 94:1.
- REIMER, B (1994): *The Most Common of Practices*. On Mass Media Use in Late Modernity. Almqvist & Wiksell International.
- ROE, K (1993): *Videovåldets första fans*. Ur Feilitzen, Forsman, Roe (red) *Våld från alla håll*. Symposium.
- SVALLFORS (1995): *Oförändrat stöd för offentlig välfärd*. Valfärdsbulletinen, 95:1.
- STRANDBERG (1993): *Männen drabbas hårdast*. Valfärdsbulletinen, 93:1.

- THURÉN, T (1995): *Tanken, språket och verkligheten*. En bok om vår verklighetsbild och hur den byggs upp. Tiger förlag.
- TRONDMAN, M (1989): *Rocksmaken*. Om rock som symboliskt kapital. En studie av av ungdomars musiksmak och eget musikutövande. Rapporter från Högskolan i Växjö, serie 2. Beteendevetenskap, 10.
- TRONDMAN, M (1991): *Den panerade grytlappen*. Ur Löfgren, A & Norell, M (red) *Att förstå ungdom*. Symposion.
- TRONDMAN, M (1994): *Folkhälsan. risksamhället och framtidsscenarioets förlorare*. Om framtida samhälleliga polariseringstendenser och unga arbetarklassmän i det svenska småstadssamhället. Projektansökan. Samhällsvetenskapliga institutionen. Högskolan i Växjö.
- WILLIS, P (1981): *Fostran till lönearbete*. Röda Bokförlaget.
- VOGEL, J (1993): Orubr. artikel i *Välfärdsbulletinen* 1993: 3, sid 11.

PUBLIKATIONER FRÅN INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK OCH MASSKOMMUNIKATION

Från och med 1 juli 1990 publiceras tre serier av avhandlingar och rapporter vid Institutionen för journalistik och masskommunikation:

1. Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation.
2. Rapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation.
3. Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Redaktör för de tre serierna är professor Lennart Weibull. De två serierna *Rapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation* och *Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation* säljs genom avdelningens försorg. Beställningar kan ske på den talong som finns efter publikationsförteckningen.

Fram till den 1 juli 1990 utgavs rapporterna istället vid Avdelningen för Masskommunikation och hade följande namn: *Göteborgsstudier i masskommunikation*, *Rapporter från Avdelningen för masskommunikation* och *Arbetsrapporter från Avdelningen för masskommunikation*.

Skrifter utgivna efter den 1 juli 1990:

Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation

1. Robert Burnett (1990) *Concentration and Diversity in the International Phonogram Industry*
2. Roger Wallis (1991) *Internationalisation, Localisation & Integration*
Pris: 200 kronor.
3. Ronny Severinsson (1994) *Tidningar i konkurrens. Dagstidningarnas agerande på lokala läsarmarknader i Västergötland 1950 - 1985.*
Pris: 200 kronor.
4. Bo Reimer (1994) *The Most Common of Practices. On Mass Media Use in Late Modernity.* Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
5. Ulf Wallin (1995) *Vad fick vi veta? En studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU.*
Pris: 200 kronor.

6. Lennart Weibull och Charlotta Kratz (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dags-tidningsläsning på 1990-talet.*
Pris: 210 kronor.
7. William Borden (1995) *Power Plays. A Comparison Between Swedish and American Press Policies.*
Pris: 200 kronor.

Rapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation

1. Emanuelsson, Eva & Karlsson, Kristina (1991) *Informatörer inför 90-talet.*
Pris: 90 kronor
2. Wallin, Ulf (1991) *Bilden av EG*
Pris: 120 kronor
3. Wallin, Ulf (1992) *EG - Hot eller löfte? Argument i dagspress, radio och TV för och emot svenskt EG-medlemskap.*
Pris: 100 kronor
4. Flodin, Bertil - *Samhällskommunikation under 80-talet. En kunskapsöversikt.*
Pris: 150 kronor.
5. Severinsson, Ronny (red), (1995) - *Studier i medielandskapet. Ett urval av analyser genomförda på uppdrag av Pressutredningen -94.*
Pris: 200 kronor

Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation

1. Ronny Severinsson (1990) *Massmedier, allmänhet och flyktingfrågor i Sverige och Sjöbo. En fallstudie på Sjöbo*
Pris 60 kronor.
2. Ronny Severinsson (1990) *Tidningsläsning i Nordvästra Skåne*
Pris 60 kronor.
3. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne. En presentation av en läsarundersökning*
Pris 60 kronor.
4. Bo Reimer (1990) *Kulturdiskussioner — Inlägg i tre eviga debatter*
Pris: 60 kronor

5. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i Jönköping. En presentation av en läsarundersökning*
Pris: 60 kronor
6. Charlotta Kratz (1991) *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmstidningar utanför Stockholm*
Pris: 60 kronor
7. Deanna Hultman (1991) *Dynamisk public relations. En explorativ studie av public relations i fyra företag*
Pris: 60 kronor
8. Admassu Tassew (1991) *Public service broadcasting concept and practice: a preliminary overview of the ideals and some swedish experience*
Pris: 60 kronor
9. Ronny Severinsson (1991) *Tidningsvanor i Gästrikland 1989. Presentation av en läsarundersökning*
Pris: 60 kronor
10. Lennart Weibull (1991) *Publik och medier i samspel. En analys gjord för MedieSverige 1991*
Pris: 60 kronor
11. Monica Löfgren (1991) *Massmediernas räckvidd 1979 - 1990*
Pris: 60 kronor
12. Lennart Weibull (1991) *Masskommunikation som ämnesområde. Ett försök till empirisk bestämning*
Pris: 60 kronor
13. Charlotta Kratz (1991) *Tidningsläsning i Södra Halland 1990, jämförelser med situationen 1984*
Pris: 60 kronor
14. Margareta Melin (1991) *Från kulturteori till journalistkultur. En litteraturöversikt över diskussionerna kring kulturbegreppet*
Pris: 60 kronor
15. Charlotta Kratz (1991) *Från icke-läsare till allätare. Fyra läsartyper i Stockholm och i landsorten*
Pris: 60 kronor
16. Kent Asp (1992) *Partiskheten i Sveriges Radios och TV4:s nyhetsprogram under 1991 års valrörelse*
Pris: 60 kronor
17. Ronny Severinsson (1992) *Med eller utan prenumerations i Eskilstuna och Katrineholm - Presentation av en läsarundersökning från hösten 1990*
Pris: 60 kronor

18. Karin Björkqvist-Hellingwerf (1992) *MEDIEBAROMETERN 1979-1991*
Pris:60 kronor
19. Karin Björkqvist Hellingwerf (1992) *Dagspress och medievanor. En analys av läsvanestudien 1991*
Pris:60 kronor
20. Lennart Weibull och Karl Erik Rosengren (1992) *Swedes´ view of the world. A Descriptive Report from the First Two BALTICOM Surveys*
Pris:60 kronor
21. Monica Löfgren-Nilsson (1992) *Kvinnligt,manligt,journalistiskt - journalisters syn på nyhetsvärdering*
Pris:60 kronor
22. Monika Djerf-Pierre (1992) *A Toaster With Pictures. The Evolution of American Broadcasting 1921-1991*
Pris: 60 kronor
23. Charlotta Kratz (1992) *En fråga om smak. Om stabila och rörliga gruppers kulturella preferenser*
Pris: 60 kronor.
24. Thomas Östberg (1992). *Sportjournalistik - en analys av fyra dagstidningar 1961 - 1991.*
Pris: 60 kronor.
25. Karin Björkqvist-Hellingwerf (1993) - *Mediebarometern 1979 - 1992.*
Pris: 60 kronor.
26. Carin Nilsson, Åsa Widgren (1993) - *Videotex - massmedium eller ej? En litteraturstudie och begreppsanalys.*
Pris: 70 kronor
27. Margareta Melin (1993) - *Var finns kvinnorna? En analys av manligt och kvinnligt i kurslitteraturen vid Journalisthögskolan i Göteborg.*
Pris: 70 kronor
28. Karin Björkqvist-Hellingwerf (1993) - *Läsvanestudiens mått på läsvanor. En analys av två mått på läsvanor.*
Pris: 70,- kronor
29. Gunilla Jarlbro (1993) - *HIV-aktuellt - En läsarundersökning.*
Pris: 70,- kronor.
30. Monica Löfgren-Nilsson (1993) - *Klimat och kön - Journalisters bedömningar av arbetsklimatet på nyhetsredaktioner.*
Pris: 70,- kronor.
31. Bengt Carlsson, Inger Lindstedt, Lennart Weibull (1993) - *Studieresa till amerikanska högskoleutbildningar i journalistik,medier och kommunikation - En personlig reserapport.*
Pris: 70,- kronor.

32. Håkan Hvitfelt, Lennart Weibull (1993) - *Pendeln har svängt - En reserapport från Kina.*
Pris: 70,- kronor.
33. Ulf Wallin (1993) - *Den franska folkomröstningen - En analys av rapporteringen om den franska folkomröstningen om Maastrichtfördraget i svensk press, radio och TV samt i övriga nordiska länders press.*
Pris: 70,- kr.
34. Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) - *Tidningsläsning i Luleå och Kiruna. Presentation av en läsarundersökning.*
Pris: 70,- kr.
35. Tomas Andersson (1994) - *Jönköpings-Posten och Smålandsposten - två småländska tidningsstrategier.*
Pris: 70,- kr.
36. Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) - *Mediebarometern 1979 - 1993.*
Pris: 70,- kr.
37. Bengt Johansson (1994) - *Att studera massmediernas innehåll. En genomgång av innehållsstudier inom svensk forskning om journalistik, medier & kommunikation.*
Pris: 70,- kr.
38. Maria Edström, Maria Jacobson (1994) - *Massmediernas enfaldiga typer - Kvinnor och män i mediebruset den 17 mars 1994.*
Pris: 70,- kr.
39. Ingela Wadbring, Lennart Weibull (1994) - *På konsumenternas sida. En analys av hur konsumentfrågorna speglas i göteborgspresen.*
Pris: 70,- kr.
40. Bo Reimer (1994) - *Kulturell identitet och massmedieanvändning på Åland.*
Pris: 70,- kr.
41. Olof Hultén, Carin Nilsson (1994) - *Det svenska TV-utbudet 1987 och 1993. Undersökning av sändningstid och programkategorier.*
Pris: 70,- kr.
42. Kent Asp (1994) - *Medieval 94'. Anförande vid Folkrörelsernas Medieforum torsdagen den 20 oktober 1994 (framfört i urval). Forskningsprogrammet Journalistik och demokrati - studier kring medie kvalitet.*
Pris: 70,- kr.
43. Margareta Melin (1995) - *Can Women Becom Cowboys? The Importance of Journalist Education for the Professional Ideal Among Swedish Journalists.*
Pris: 70,- kr.
44. Margareta Melin (1995) - *Female Educators and Male Craftsmen? The Professional Ideals Among Swedish Journalists.*
Pris: 70,- kr.

45. Ingela Wadbring (1995) - *Sista ordet är inte sagt än! - en analys av lärarnas syn på jämställdhet vid journalistutbildningen i Göteborg.*
Pris: 70,- kr.
46. Karin Björkqvist Hellingwerf (1995) - *Tidningsläsning i Gästrikland.*
Pris: 70,- kr.
47. Gunilla Jarlbro (1995) - *Barn, ungdom och reklam.*
Pris: 70, kr.
48. Karin Björkqvist-Hellingwerf (1995) - *Mediebarometern 1979 - 1994.*
Pris: 70,- kr.
49. Lennart Weibull (1995) - *Journalister om Journalisten. Redovisning av en läsundersökning från hösten 1994.*
Pris: 70,- kr.
50. Kent Asp (1995) - *Kommersialiserade TV-nyheter - på gott och ont. En jämförande undersökning av Rapport TV2 och Nyheterna TV4.*
Pris: 70,- kr.
51. Monica Löfgren Nilsson (1995) - *"Pennskaften" Female Journalists in Sweden.*
Pris: 70,- kr.
52. Gunilla Jarlbro (1995) - *Våldsbrott i svensk press. En jämförelse mellan åren 1983 och 1993.*
Pris: 70,- kr.
53. Jakob Bjur och Jörgen Thörnqvist - *Samma röster med nya ansikten. En studie av Rapports innehålls-, form- och presentationsmässiga förändring över en tioårsperiod med tyngdpunkt på begriplighet.*
Pris: 70,- kr
54. Dino Viscovi (1995) - *Med Loket mot framtiden. Om unga arbetarklassmän: invandrare, EU och massmedier.*
Pris: 70,- kr.

Skrifter utgivna före den 1 juli 1990:

Göteborgsstudier i masskommunikation

1. Lennart Weibull (1983) *Tidningsläsning i Sverige*.
Stockholm: Liber.
2. Anders Ohlsson (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje*.
Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
3. Lennart Weibull, Karin Björkqvist (1989) *Dagspressen och dess läsare*.
Stockholm: Almqvist&Wiksell International.

Rapporter från Avdelningen för masskommunikation

1. Lennart Weibull (1984) *Dagspress och etermedier i Sverige 1979-1983*.(slut)
2. Jan Strid och Lennart Weibull (1984) *Läsvanor och Läsintressen 1979-1983*.
(slut)
3. Ingela Strid och Lennart Weibull (1984) *Annonbladsläsning i Sverige*.
Pris: 35 kr.
4. Ronny Severinsson (1985) *Publiken möter kabel-TV*. (slut)
5. Lennart Weibull (1985) *Närradiolyssnandet i Stockholm 1984*. (slut)
6. Bo Reimer och Lennart Weibull (1985) *Dagspress på arbetsplatsen*.
Pris: 35 kr.
7. *Informatörer i Sverige: Arbetsmarknad Framtidsutsikter* (1986) Utdrag ur
utredningen om informationsutbildning i Sverige (UHÄ-rapport 1985:13)
8. Ingela Strid och Lennart Weibull (1986) *Mediesverige 1986*.
Pris: 45 kr.
9. Bo Reimer (1986) *Läsaren och tidningen*.
Pris: 55 kr.
10. Rutger Lindahl (1986) *Nyheten om mordet på Olof Palme*.
Pris: 40 kr.
11. Monika Djerf (1986) *Funktioner hos kabel-TV*.
Pris: 55 kr.
12. Anders Ohlsson (1986) *Att svara eller inte svara - det är frågan*.
Pris: 55 kr.

13. Ronny Severinsson (1987) *Den nya medieframtiden —TV via satellit och kabel.*
Pris: 50 kr.
14. Ingela Strid och Lennart Weibull (1988) *Mediesverige 1988.*
Pris: 95 kr.
15. Ronny Severinsson (1989) *Agerande och utveckling inom dagspressen i Västergötland.*
Pris: 100 kr.

Arbetsrapporter från Avdelningen för masskommunikation

1. Lennart Weibull (1984) TRENDER I MASSMEDIEANVÄNDNINGEN
Pris: 60 kr.
2. Bo Reimer (1985) TIDNINGSLÄSNING I SÖDRA HALLAND
Pris: 60 kr.
3. Lennart Weibull (1985) LÄSVANOR FÖR SVENSK MORGONPRESS
1979-1984.
Pris: 60 kr.
4. Ingela Strid, Lennart Weibull (1985) SPORT I MEDIERNA.
Pris: 60 kr.
5. Lennart Weibull (1985) MASSKOMMUNIKATIONEN I SVERIGE.
Några reflektioner om läget 1985.
Pris: 60 kr.
6. Karl Erik Rosengren, Bo Reimer (1985) INTERNALISERAD KULTUR. Ett
forskningsprogram om värden, individer och massmedier.
Pris: 60 kr.
7. Robert Burnett, Peter Esaiasson, Bo Reimer (1985) MILESTONES IN MASS
COMMUNICATION RESEARCH: MEDIA EFFECTS.A REVIEW ESSAY.
Pris: 60 kr.
8. Bo Reimer (1985) VALUES AND THE CHOICE OF MEASUREMENT
TECHNIQUE. The Rating and Ranking of Postmaterialism.
Pris: 60 kr
9. Lennart Weibull (1986) PRESS, RADIO, TV OCH NYA MEDIER
I JAPAN.
Pris: 60 kr.
10. NYHETSSPRIDNINGEN OM MORDET PÅ STATSMINISTER OLOF
PALME. En sammanställning av Statistiska Centralbyråns intervjuundersökning
2-4 mars 1986.
Pris: 60 kr.

11. Rune Hedberg och Lennart Weibull (1986) KASSETTIDNINGSLÄSNING PÅ GOTLAND.
Pris: 60 kr.
12. Lennart Weibull (1986) MASSMEDIERNAS FRAMTIDA UTVECKLING.
Pris: 60 kr.
13. Ronny Severinsson (1986) TIDNINGSLÄSNING I SÖDERMANLAND.
Pris: 60 kr.
14. Maria Elliot, Bo Reimer och Lennart Weibull (1986)
TIDNINGSLÄSNING I KALMAR LÄN.
Pris: 60 kr.
15. Lennart Weibull, Dagspresskollegiet (1986).LÄSVANOR 1986.
Pris: 60 kr.
16. Bo Reimer och Karl Erik Rosengren (1986). MAPS OF CULTURE: MACRO AND MICRO.
Pris: 60 kr.
17. Maria Elliot (1986). ALLMÄNHETENS SYN PÅ MASSMEDIERNAS TROVÄRDIGHET.
Pris: 60 kr.
18. Lennart Weibull (1986) TENDENSER I SVENSK DAGSTIDNINGSLÄSNING.
Pris: 60 kr.
19. Bo Reimer (1986) SOCIAL SPACE AND THE STRUCTURING OF COMMUNICATION PROCESSES.
Pris: 60 kr.
20. Lennart Weibull och Ronny Severinsson (1987) ACTIONS AND REACTIONS - THE NORDIC COUNTRIES IN AGE OF SATELLITE BROADCASTING.
Pris: 60 kr.
21. Lennart Weibull (1987) MASSMEDIERNAS RÄCKVIDD 1985/86.
Pris: 60 kr.
22. Ronny Severinsson (1987) DAGSPRESSUTVECKLINGEN I VÄSTERGÖTLAND.
Pris: 60 kr.
23. Keith Roe (1987) THE SWEDISH MORAL PANIC OVER VIDEO 1980-84.
Pris: 60 kr.
24. Bo Reimer (1987) DAGENS NYHETER I VÄSTRA SVERIGE.
Pris: 60 kr.
25. Ann-Marie Hellerström (1987) LOKAL-TV- ETT REELLT ALTERNATIV TILL SATELLIT-TV.
Pris: 60 kr.

26. Ronny Severinsson (1987) SKARABORGS-PRESSENS INNEHÅLL 1950-1985.
Pris: 60 kr.
27. Ronny Severinsson (1987) TIDNINGSLÄSNING I ESSUNGA, GÖTENE OCH VARA.
Pris: 60 kr.
28. Karin Björkqvist (1988) TIDNINGSLÄSNING I GÄSTRIKLAND
- presentation av en läsarundersökning.
Pris: 60 kr.
29. Bo Reimer (1988) READING POSTMATERIALISM
Pris: 60 kr.
30. Lennart Weibull (1988) PUBLICISTISK SED. Ett forskningsprogram om ett regelsystem och dess betydelse för svensk journalistik.
Pris: 60 kr.
31. Magnus Anshelm och Lennart Weibull (1988) LÄSVANESTUDIEN 1986.
Huvudresultat och metodjämförelse.
Pris: 60 kr.
32. Magnus Anshelm (1988) SVERIGE - NU - SOM 86 - en jämförelse av två undersökningar.
Pris: 60 kr.
33. Rutger Lindahl och Lennart Weibull (1988) PALME I AMERIKANSKA ÖGON.
En studie av den amerikanska pressens behandling av nyheten om mordet på statsminister Olof Palme 1986.
Pris: 60 kr.
34. Magnus Anshelm (1988) MASSMEDIERNAS RÄCKVIDD 1986/87 - en analys av Mediebarometern.
Pris: 60 kr.
35. Ingela Strid (1988) SVENSKA FOLKETS INTRESSEN 1973-1982
En sekundärbearbetning av Testologens mätningar av intressen.
Pris: 60 kr.
36. Anders Ohlsson och Keith Roe (1988) MÅTT PÅ MÄTNING - En förundersökning av fördelningsgenskaper och stabilitet hos linje- och ketegoribaserade mått.
Pris: 60 kr.
37. Britt Börjesson (1988) BROTT OCH PUBLICITET
Kriminaljournalistik och pressetik under 1900-talet.
Pris: 60 kr.
38. Lennart Weibull (1988) RAPPORT FRÅN KONTAKTRESA TILL URUGUAY
10-22 april 1988.
Pris: 60 kr.

39. Gunilla Jarlbro (1988) EN KVALITATIV STUDIE AV HUR MÄNNISKOR
UPPLEVER TIDNINGSSINNEHÅLL.
Pris: 60 kr.
40. Monica Löfgren (1988) KABEL-TV I GÖTEBORG
Pris: 60 kr.
41. Lennart Weibull (1988) LOKAL-TV VIA KABEL
Synen på en ny kanal bland andra medier
Pris: 60 kr.
42. Karin Björkqvist (1988) TIDNINGSLÄSNING I VÄRMLAND
Presentation av en läsarundersökning från våren 1977.
Pris: 60 kr.
43. Keith Roe (1988) ADOLESCENTS' VCR USE: HOW AND WHY
Pris: 60 kr.
44. Monika Djerf (1989) FINNS DET FUNKTIONSDIMENSIONER
I MEDIEANVÄNDNINGEN? - En faktoranalys.
Pris: 60 kr.
45. Karin Björkqvist (1989) DET POLITISKA TIDNINGSSVALET
Pris: 60 kr.
46. Magnus Anshelm och Jan Strid (1989) LÄSVANOR OCH LÄSINTRESSEN
Pris: 60 kr.
47. Monika Djerf (1989) MASSMEDIER OCH BESLUTSFATTARE:
EN LITTERATURSTUDIE
Pris: 60 kr.
48. Britt Börjesson (1989) PRESSENS SJÄLVSANERING
Ett regelsystems framväxt
Pris: 60 kr
49. Magnus Anshelm (1989) MEDIEBAROMETERN Resultat från 1988/99
Pris: 60 kr
50. Lennart Weibull (1989) RAPPORT FRÅN EN ANDRA KONTAKTRESA TILL
URUGUAY. Om massmedier, utbildning och forskning i social kommunikation
samt Institotode Comunicacion y Desarrollo.
Pris: 60 kr
51. Monica Löfgren (1989) TVÅ STATSRAÅDS FALL I PRESSEN
Pris: 60 kr.
52. Monica Löfgren (1989) NYHETSTIDNINGEN 8 SIDOR -
innehåll, spridning och läsning
Pris: 60 kr.

53. Keith Roe (1989) NOTES ON THE CONCEPT OF AGGRESSION AND ITS (MIS) USE IN MEDIA RESEARCH
Pris: 60 kr.
54. Charlotta Kratz (1989) TIDNINGSLÄSNING I KALMAR OCH PÅ ÖLAND
Pris: 60 kr.
55. Catharina Kisch och Mikael Stoltz (1989)
CITY 103 OCH DESS LYSSNARE - en undersökning om lyssnandet på Svenska Arbetsgivareföreningens närradiostation i Göteborg
Pris: 60 kr.
56. Karin Björkqvist (1990)
MEDIEBAROMETERN UNDER ÅTTIOTALET
Pris: 60 kr.
57. Roger Wallis (1990) MUSIC, MUSIC EVERYWHERE, AND SO MUCH OF IT THE SAME...
Pris: 60 kr.
58. Charlotta Lekvall och Patrik Vult von Steyern
CITY 103 OCH TRE LIVSSTILAR
Pris: 60 kr.
59. Margareta Melin (1990) KOMMUNAKTUELLT - studier av tidningens spridning och abonnenternas läsvanor
Pris: 60 kr.
60. Maria Elliot (1990) FÖRTROENDET FÖR MEDIERNA
Pris: 60 kr.
61. Keith Roe (1990) NEVER HAS SO MUCH BEEN WRITTEN BY SO MANY ABOUT SO FEW, OR, WHY YOUTH RESEARCH?
Pris: 60 kr.

BESTALLNINGAR

Till institutionen för journalistik och masskommunikation
Sprängkullsgatan 21
411 23 GÖTEBORG
tel. 031 - 773 10 00

Undertecknad beställer härmed följande skrifter från Institutionen för journalistik och masskommunikation:

Rapporter:

<i>Titel</i>	<i>Författare</i>	<i>Nummer</i>
.....		
.....		
.....		

Arbetsrapporter:

<i>Titel</i>	<i>Författare</i>	<i>Nummer</i>
.....		
.....		
.....		

Namn: .....

Adress:
